студентів експериментальної групи юнаків піддаються: загальна витривалість (біг на 1500 і 1100 м – юнаки та дівчата); координаційні здібності (човниковий біг 4×9 м – юнаки та дівчата; $p<0,05–0,01$); силові здібності (підтягування у висі – юнаки). На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що найбільш сприятливими з точки зору підвищення рівня фізичної підготовленості студентів є регулярні заняття оздоровчим бігом, організовані на заняттях з фізичної культури не менше трьох разів на тиждень.

Список використаних джерел

1. Гелета Д. Д., Горшанкова Т. О. Біг як засіб зміцнення здоров'я та формування фізичних якостей студентів // Science, trends and perspectives of development : The VII International Scientific and Practical Conference, February 21-23, Budapest, Hungary. 2022. С. 155-158.

2. Арефьєв В. Г. Фізична підготовленість студентів різного фізичного здоров'я // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2024. Вип. 10 (183). С. 12-19. DOI: 10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).02.

3. Гулько Т. Ю. Підвищення рухової активності студентів засобами тренувальної й оздоровчо-рекреаційної діяльності // Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення. 2025. № 2. С. 96-101.

УДК 379.85
ORCID ID: 0000-0003-3234-4126

СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ У ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ

Копилець Є. В., кандидат педагогічних наук, асистент кафедри географії, методики її навчання та туризму
Шкурпела М. О., здобувач вищої освіти
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Ключові слова: спортивно-оздоровчий туризм, дитячо-юнацький туризм, туристсько-краєзнавчий напрям позашкільної освіти, соціокультурний феномен.

У сучасному науковому дискурсі відбувається певне переосмислення дитячо-юнацького туризму. Прикметно, що в низці досліджень туристичної активності школярів та молоді у регіонах України (А. Абрам, В. Грицку, В. Зейко, М. Мельнійчук, Л. Оніщук) констатують досить значну активність цих вікових категорій у користуванні комерційними туристичними послугами, в тому числі мандрівками туристичними маршрутами з активними способами пересування.

Досліджуючи суспільно-географічні аспекти дитячо-юнацького туризму, О. Колотуха констатував, що визначення цього поняття давали здебільшого вчені у галузі педагогіки. Погоджуючись із трактуванням дитячо-юнацького туризму як масового руху підростаючого покоління з метою пізнання навколишнього світу та самих себе засобами туристсько-краєзнавчої діяльності, він запропонував розглядати дитячо-юнацький туризм як рекреаційну діяльність дітей та юнацтва, спрямовану на задоволення оздоровчих, спортивних та пізнавальних потреб особистості поза місцем постійного проживання й навчання. Відповідно, туристсько-краєзнавча діяльність є компонентом рекреаційної діяльності [1, с. 14-15].

Дещо згодом за результатами аналізу особливостей дитячо-юнацького туризму на початку XXI століття, в сучасних соціально-економічних реаліях, А. Шипко дійшов висновку, що його можна розглядати з двох основних позицій. По-перше, це подорожі та екскурсії дітей та юнацтва, в яких реалізуються завдання освіти, виховання, всебічного розвитку, оздоровлення та психофізичної реабілітації особистості на основі використання туристичних ресурсів. По-друге, дитячо-юнацький туризм є сегментом туристичного ринку, зорієнтованим на дітей та юнацтво, туристичні послуги та продукти для якого створюють і реалізують його суб'єкти – туроператори, екскурсійні бюро та турагенти.

Якщо за часів СРСР, коли змістово та структурно оформилася вітчизняна система дитячо-юнацького туризму, всі без винятку складові дитячо-юнацького туризму мали чітко виражене соціальне забарвлення, практично всі туристичні послуги для дітей та учнівської молоді були пільговими чи й безкоштовними, а оздоровчі табори не розглядалися у структурі дитячо-юнацького туризму, то тепер ситуація змінилася. Як зазначає А. Шипко, «Практично дитячо-юнацький туризм може мати як комерційне, так і соціальне забарвлення відповідно до характеру ціноутворення на його послуги. Саме тому під дитячо-юнацьким туризмом … слід розуміти сегмент туристичного ринку, орієнтований на дітей і юнацтво, різноманітні завдання в роботі із якими реалізують його суб'єкти – навчальні заклади всіх рівнів акредитації, позашкільні навчальні заклади, дитячі та молодіжні громадські організації, оздоровчі табори, туристичні бази, екскурсійні бюро тощо. Метою дитячо-юнацького туризму є всебічний розвиток, організація дозвілля, психофізична реабілітація та оздоровлення особистості. Досягнення цієї мети забезпечується змістом дитячо-юнацького туризму, який полягає в спеціально організованій, цілеспрямованій взаємодії особистості з природним і соціокультурним середовищем» [6, с. 2].

Відповідно, зауважує А. Шипко, за цих умов не можна, як раніше, ототожнювати дитячо-юнацький туризм із туристсько-краєзнавчою діяльністю, хоча вона є його важливою складовою і концентрує в собі найефективнішу частину його виховного потенціалу. Заклад позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого профілю є рівноправним суб'єктом

туристичного ринку, головна особливість якого полягає в тому, що він відповідно до законодавства може надавати виключно послуги соціального туризму. Зауважимо, що на сьогодні і це твердження застаріло, оскільки неприбутковою є діяльність лише закладів позашкільної освіти державної та комунальної форм власності – приватних закладів це не стосується.

Певного зміщення акцентів зазнало і тлумачення низки суспільних функцій рекреаційно-туристської діяльності учнівської молоді: соціальної, медико-біологічної та економічної. Та, попри це, погоджуємося з О. Колотухою, що дитячо-юнацький туризм насамперед покликаний вирішувати важливі соціальні проблеми, пов'язані з вихованням та освітою підростаючого покоління засобами туристсько-краєзнавчої діяльності, формуванням усебічно розвиненої особистості. Медико-біологічна функція рекреаційно-туристської діяльності учнівської молоді полягає в організації змістовного відпочинку та оздоровлення підростаючого покоління засобами туристсько-краєзнавчої діяльності.

Економічна функція не є першочерговою і визначальною для дитячо-юнацького туризму. Хоча в сучасних умовах відчутно зростає питома вага таких показників економічної ефективності дитячо-юнацького туризму, як розширення сфери прикладання праці за рахунок зайнятості в рекреаційно-туристській та супутніх галузях, розвиток інфраструктури рекреаційних територій, доходи від реалізації туристсько-екскурсійних послуг, економічний ефект від функціонування системи дитячо-юнацького туризму визначається насамперед важливою профілактичною роллю туристських закладів (насамперед, закладів позашкільної освіти) у попередженні та/або зниженні захворюваності учнівської та студентської молоді [1, с. 22-23].

Сказане особливо виразно знаходить вияв у сфері спортивно-оздоровчого туризму. Ми визнаємо продуктивність позиції О. Колотухи щодо розрізнення спортивно-оздоровчого та спортивного туризму за прикладом спортивної аналогії розрізнення фізичної культури та спорту [2], однак щодо дитячо-юнацького туризму необхідно враховувати особливості мотивації здобуття позашкільної освіти туристсько-спортивного профілю: далеко не всі представники учнівської молоді, які записуються до туристсько-спортивних гуртків, роблять це насамперед через бажання серйозно долучитися до туризму як неолімпійського виду спорту [3]. Тому вважаємо за можливе інтерпретувати дані по туристсько-спортивних гуртках у системі дитячо-юнацького туризму в спортивно-оздоровчому контексті. Відзначимо, що і в методичних публікаціях наявне тлумачення занять туризмом учнівської молоді на уроках фізичної культури та в гуртках саме як спортивно-оздоровчого туризму [3].

Конкретним підтвердженням реалізації гуртками туристсько-спортивного профілю соціальної та медико-біологічної функцій, що споріднює їх зі спортивно-оздоровчим туризмом, є статистичні дані, які щороку узагальнювалися Українським державним центром національно-

патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді в інформації про стан національно-патріотичного виховання учнівської молоді та розвиток туристсько-краєзнавчого напряму позашкільної освіти.

У 2023 р. діти з особливими освітніми потребами здобували позашкільну освіту в туристсько-спортивних гуртках Вінницької, Волинської, Закарпатської, Запорізької, Полтавської, Сумської, Чернівецької, Черкаської областей та м. Києва, у 2024 р. – Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Київської, Одеської, Полтавської, Сумської, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей. Вони відвідували різноманітні гуртки: пішохідного туризму, велосипедного туризму, спортивного туризму, спортивного орієнтування тощо. Особливо виразним є приклад Мурованокуриловецької санаторної школи-інтернату Вінницької обласної ради, де у 2023 р. гуртковою роботою зі скелелазіння було охоплено 32 учні з особливими освітніми потребами [5].

Отже, попри об'єктивні зміни у царині дитячо-юнацького туризму, що відбулися впродовж останніх десятиліть, його варто трактувати не як спрощений аналог дорослого туризму чи прикладну сферу організації дозвілля специфічної вікової категорії споживачів туристичного продукту, а як складний, багатовимірний соціокультурний феномен, що має власні закономірності розвитку, специфічні функції та потребує міждисциплінарного аналізу на стику педагогіки, економіки, соціології та психології.

Список використаних джерел

1. Колотуха О. В. Географія дитячо-юнацького туризму в Україні : навч. посіб. Київ : УДЦТКУМ, 2008. 278 с.
2. Колотуха О. Теоретико-методичні засади спортивного туризму як виду спорту та активної рекреації. *Фізичне виховання і спорт в навчальних закладах України на сучасному етапі: стан, напрямки та перспективи розвитку :* зб. наук. праць XXIII Всеукр. наук.-практ. конф. КДПУ ім. В. Винниченка. Кропивницький : Ексклюзив-Систем, 2017. Вип. 23. С. 15-21.
3. Копилець Є. В. До питання про мотиви здобуття позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напряму. *Психологія та туризм :* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 травня 2022 р.). Київ : ТОВ «Геопринт», 2022. С. 75–77.
4. Палатний І. А. Організація самостійної роботи учнів під час проведення занять зі спортивно-оздоровчого туризму. *Інноваційні форми роботи у позашкільній освіті: туристсько-краєзнавчий напрям :* матеріали Всеукр. семінару-практикуму директорів центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді, станцій юних туристів (м. Львів, 18-20 вересня 2012 р.) / за заг. ред. А. Д. Середницької, Н. В. Савченко, М. В. Набитовича. Львів : ВД «Панорама», 2012. С. 112-117.

5. Плани та звіти. *Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді.* URL: https://udcnpvctum.kyiv.ua/pro-nas/plany-ta-zvity/
6. Шипко А. Л. Дитячо-юнацький туризм як предмет наукового дослідження. *Краєзнавство. Географія. Туризм.* 2014. № 1. Вкл. С. 1-6.

https://orcid.org/0000-0002-2787-6497

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сіренко П. О., PhD, дослідник
Ризький Університет Страдиня (Рига, Латвія)

Ключові слова: технології здоров'язбереження, контроль здоров'я, моніторинг фізичного стану

Сучасний контекст здров'язбережувальних технологій представляють собою конгломерат мультидисциплінарних напрямків спрямованих на оптимізацію функціональних систем організму під час повсякденної – побутової та спеціалізованої активності в спорті [1,5]. Відповідно, постає питання пошуку найбільш персоналізованих засобів впливу на організм людини (фітнес напрямки) та оцінки складових ендогенної відповіді (моніторинг фізичного стану зі спеціальним обладнанням, цифрові додатки для контролю за здоров'ям).

В структурі сучасних здоров'язбережувальних технологій фітнес-технології розглядаються як один із найбільш динамічних і практикоорієнтованих напрямків, спрямованих на підтримку та зміцнення фізичного здоров'я, профілактику захворювань і підвищення функціональних можливостей організму [1,4]. У сучасній педагогіці та теорії фізичного виховання фітнес-технології визначаються як система спеціально організованих фізичних вправ, методик тренування та оздоровчих програм, що базуються на науково обґрунтованих принципах фізіології, біомеханіки та спортивної медицини. Вони інтегруються у загальну систему здоров'язбережувальних технологій поряд із психолого-педагогічними, санітарно-гігієнічними та соціально-профілактичними підходами, забезпечуючи комплексний вплив на фізичний і психоемоційний стан людини [2,5]. У структурі здоров'язбережувальних технологій фітнес-технології виконують насамперед фізкультурно-оздоровчу функцію, що пов'язана з оптимізацією рухової активності та формуванням стійкої мотивації до здорового способу життя. Згідно з рекомендаціями ВООЗ,